

met abt Idesbald van der Gracht

door Harry van Royen en Dirk Hanssens osb

Voorbije maanden was er heel wat te doen rond de zalige Idesbald. De twaalfde-eeuwse abt uit de Duinenabdij (nu nog slechts een ruïne aan de West-Vlaamse kust) haalde de media door alle vrome verwachtingen te beschamen. Hij bleek minder ‘vatbaar’ dan vele vereerders wilden doen geloven. Maar of dat een nadeel is, valt sterk te betwijfelen.

Een heilige valt nooit ofte nimmer van het voetstuk. Met zijn of haar relieken is het anders gesteld, ook als die eeuwenlang als heelkrachtige restanten van de bewuste heilige werden vereerd. Wanneer uit wetenschappelijk onderzoek plots blijkt dat het stoffelijke overschot onmogelijk kan hebben toebehoord aan de man of de vrouw die een mirakuleuze rol speelde in de volksdevotie, staat niet de heilige voor schut maar de gelovigen die fetischachtige franjes weefden aan hun gebed door de ‘materie’ boven de ‘geest’ van godsvrucht te kiezen. Het bisdom Brugge is sinds enkele maanden zo’n interessante casus rijker geworden: het geval Sint-Idesbald.

De zalige Idesbald van der Gracht, de derde abt uit de cisterciënzerabdij Ter Duinen in Koksijde, nam onlangs alle goedgelovige zielen te grazen door zijn laatste rustplaats te schenken aan een medebroeder die drie eeuwen na hem leefde. Zo lijkt het. Meer nog, *zo moet* het zijn gebeurd. Immers, een heilige doet alles om niet van zijn voetstuk te vallen. Als de verwisseling van zijn skelet met het gebeente van een ander daartoe nodig is, dan hoeft niemand te treuren. Wie er het zoveelste mirakel van Sint-Idesbald in ziet, weet eens en voorgoed

dat ‘verstoppertje spelen’ hét spel is waarmee engelen, heiligen en gelukzaligen de eeuwigheid doden. De truc waarmee ze stervelingen op een averechtse wijze leren wat heiligen echt kunnen betekenen.

Maar wie was die Idesbald eigenlijk? En waarom vonden de generaties na hem het zo belangrijk dat zijn nagedachtenis geëerd werd?

Idesbald van der Gracht, beschermeling van graaf Diederik van den Elzas en hofkapelaan van gravin Sybille, streek in 1135 een prebende op als kanunnik van het Sinte-Walburgakapittel in Veurne. Dat postje met vaste vergoeding en geen of weinig plichtplegingen liet hij tien jaar later varen om in te treden in de jonge cisterciënzerabdij O.-L.-V. ter Duinen in Koksijde. Zat de krachtige steun vanwege het grafelijk echtpaar voor de kruistochten er voor iets tussen? Allicht.

Als geschoold clericus met een uitgebreid netwerk – Idesbald kon lezen, schrijven en zingen – bevorderde de nieuwbakken cisterciënzer snel van portier tot cantor. Maar Idesbald zag niet alleen toe op het goede verloop van de officies. Hij droeg ook zorg voor het archief en de bibliotheek. Tevens was hij

Afbeelding van de zalige Idesbald, zijkant van de rijve in de kerk van de Potterie in Brugge.

secretaris van de abt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Idesbald in 1155 door zijn medebroeders tot abt werd verkozen. Hij was de eerste monnik uit de eigen gemeenschap die deze eer te beurt viel. De eerste twee cisterciënzerabten kwamen immers uit Clairvaux en keerden na hun mandaat terug naar hun moederabdij. Onder Idesbalds bestuur kende de Duinenabdij een economische groei. Zo verwierven de monniken enkele nieuwe domeinen en knoopten ze handelsbetrekkingen met Engeland aan.

Idesbald legde er het bijltje bij neer in 1167. De monniken begroeven hem in een loden kist. Dat strookte dan wel niet met de sobere funeraire gebruiken van de orde, maar voor belangrijke abten of monniken die kans maakten op een latere verering was een inbreuk op de gewoonten gerechtvaardigd. En belangrijk was Idesbald: hij had niet alleen een voorbeeldig leven geleid, als eerste abt verkozen uit de groep monniken van de Duinenabdij zou hij ook

gelden als permanent spiritueel voorbeeld voor alle volgende generaties monniken. Op het einde van de twaalfde eeuw prijkte de naam van Idesbald al in het *menologium* van de Orde van Cîteaux. Allerminst gestoord door het potentiële verwijt van voorbarigheid noemden die herdenkingsannalen hem de 'gelukzalige abt' en openden zo de weg van de verering op zijn sterfdag 18 april, de dag van het nieuwe leven en de hergeboorte in God.

In 1623, kort na een tijdelijk bestand in de Tachtigjarige Oorlog, deden de monniken van de Duinenabdij een merkwaardige ontdekking. Hun klooster was toen al duchtig geplunderd en sommige afgebrande delen daarvan waren nog slechts ruïnes die langzaam maar zeker ingepalmd werden door het zand van de wandelende duin de Hoge Blekker. Op een dag tijdens de verdere afbraak van de abdij (ter recuperatie van bouw materiaal) wees een lichtstraal de plek aan

waar zich kennelijk een graf bevond. De monniken begonnen te graven en stootten op een ongeschonden lijk. Dat van de zalige abt Idesbald? Geen enkele medebroeder sprak dat vermoeden tegen, want iedereen beseftte dat een 'helpende hand' om uit de kasselrij Veurne te kunnen verhuizen meer dan welkom was. Een mirakel rond het graf van de derde abt van de Duinenabdij zou de onzalige bewering van sommigen die meenden dat de laatste rustplaats van het spirituele boegbeeld al lang door de geuzen werd vernietigd, naar het rijk der fabeltjes verdringen.

In fabeltjes geloofde de aartshertogin Isabella niet; dus kwam ze het intacte lijk in 1625 vereren in de noodabdij binnen de muren van de uithof Ten Bogaerde. Daardoor was de abdij op het hoogste politieke niveau van de Zuidelijke Nederlanden op slag gerehabiliteerd. En meer dan dat. Rond de figuur van de zalige Idesbald ontstond ook een heuse volksdevotie. Talrijke genezingen werden aan Idesbald toegeschreven, zowel van gewone leken als van cisterciënzerinnen. Tussen Duinkerke en Nieuwpoort lag de naam van de abt op de lippen van vele vrije Vlaamse boeren. Vrouwen met een moeilijke zwangerschap vroegen om bijstand. Vissers aanriepen hem dan weer om een behouden thuiskomst. En wie aan jicht, reuma of koorts leed, hoopte dat de geneesheilige ook voor hen ten beste sprak.

Toen de monniken in 1627 verhuisden naar hun nieuwe abdij aan de Brugse Potterierei, namen zij de relieken van Idesbald mee. De devotie voor de abt werd er nog aangezwengeld door prior Nivardus van Hove, die in 1687 een eerste gedrukte biografie over Idesbald uitgaf. Tijdens de Franse periode werd de lijk-kist met inhoud angstvallig verstopt en in 1831 plechtig herbegraven in de Onze-Lieve-Vrouw-ter-Potteriekerk, waar

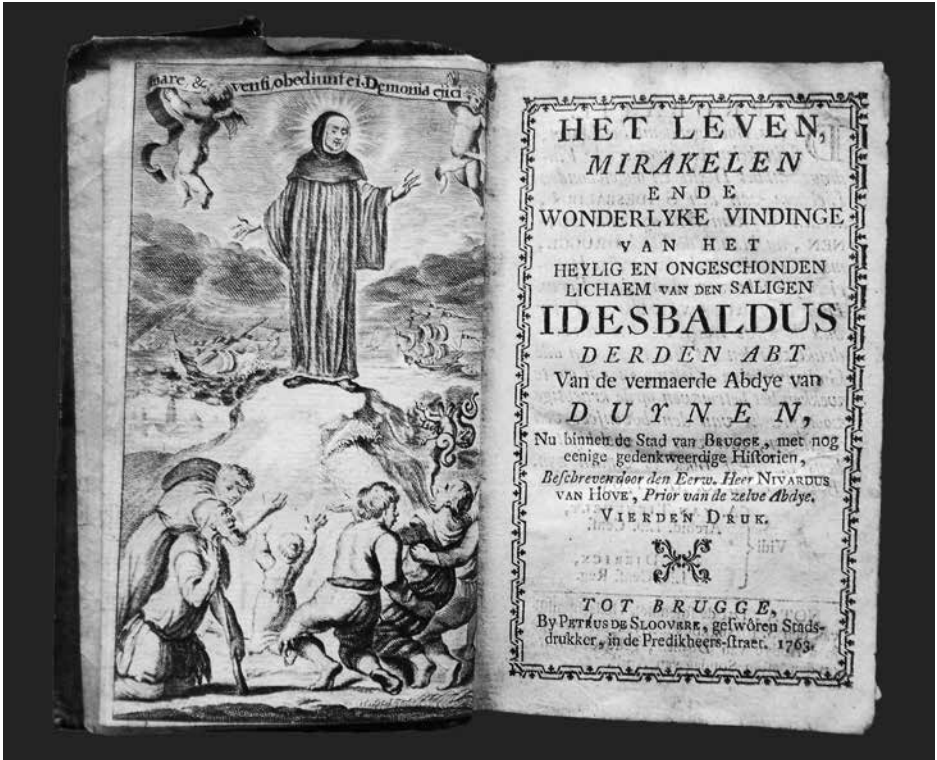
Skeletresten van de zalige Idesbald?

© foto: Lambert J. Derenette.

de relieken aanleiding gaven tot heuse bedevaarten.

Het hek was helemaal van de dam toen paus Leo XIII in 1894 de zaligverklaring van Idesbald uitsprak. Wat in de voorafgaande eeuwen gedoogd werd als een onschuldige vorm van volksgeloof, kon voortaan uitgroeien tot een officiële verering binnen de grenzen van het bisdom Brugge. De kapel van de zusters van de O.-L.-V. ter Potterie in Brugge verwierf de status van bewaarplaats van de stoffelijke resten van de abt en de organisatoren van de historische feeststoet, die op 13 en 19 juli 1896 al door de staten van Brugge trok, hoopten zelfs op een nationale uitstraling van de verering voor Sint-Idesbald.

De officiële zaligverklaring leidde ook tot een opflakking van de historische en archeologische interesse in de Duinenabdij van Koksijde, de heimat van abt Idesbald. Vanaf 1897 gebeurden er opgravingen die in het interbellum nog werden geïntensifieerd. Meer dan duizend graven

Titelplaat uit *Leven van Idesbald* door prior Nivardus van Hove (Brugge 1687). Gravure: M. Bouche.

legden de wetenschappers bloot en onder leiding van een team specialisten verbonden aan het Abdijmuseum Ten Duinen ging een interdisciplinair onderzoeksproject van start. Bij zoveel bedrijvigheid zou Sint-Idesbald zich niet meer hoeven om te draaien in zijn graf. Zijn stoffelijke resten berustten immers nog steeds in de O.-L.-V. ter Potteriekapel, vlakbij het Brugse Grootseminarie en dus vrij ver van alle drukte aan zee, ook al ontving en ontvangt de zalige niet minder blijken van verering van mensen die de Sint-Walburgakerk in Veurne of de O.-L.-V. ter Duinenkerk in Koksijde bezoeken.

Maar een gelukzalige kent blijkbaar geen rust als het er op aan komt zijn vereerders op het essentiële te wijzen. Sint-Idesbald liet nog eens onverwacht van zich horen. Of liever, hij dook zwijgend

weg en vulde daarmee ettelijke nieuwsberichten in de moderne media. Dat kwam doordat men besliste een precieze datering van zijn skelet door te voeren.

Met veel persophaal werd op 23 februari van dit jaar de loden kist in de O.-L.-V. ter Potterie in Brugge voor de twaalfde keer geopend om stalen van kist, kledij en skelet te nemen. De resultaten van dat onderzoek zouden dienen als ijkpunten voor een grondiger studie van alle andere reeds onderzochte skeletten die in de jaren vijftig uit het grafveld en de pandgangen waren opgegraven. Uit skeletonderzoek kan je immers talrijke gegevens afleiden, niet alleen de ouderdom van de relik maar ook het voedingspatroon en de ziekten van de persoon die het relik naliet.

In juni kwam het schokkende bericht dat het onderzoek had uitgewezen dat het stoffelijk overschot in de loden kist helemaal niet kon worden toegeschreven aan de zalige Idesbald. Daarvoor was het skelet een drietal eeuwen te jong. De reacties op dat bericht waren divers, gaande van consternatie bij vrome Idesbaldianen tot leedvermaak bij gezworen non-believers. De enigen die er heel rustig bij bleven waren de wetenschappers zelf. Hun logische redeneervermogen deed hen besluiten dat de echte Idesbald nog altijd in de oude abdijresten begraven ligt, ergens onder de met zand bedolven kapittelzaal van de Duinenabdij waaruit de zeventiende-eeuwse monniken niet hun derde, maar hun drieëntwintigste of dertigste abt hadden opgegraven.

Een onaangeroerde Idesbald die de bedevaarders weer naar Koksijde lokt – als dat geen mirakel is! Uiteindelijk krijgen die pelgrims dan nog slechts het kapelletje te zien dat door de laatste monniken in 1819 pal boven de door de Hoge Bleker onder de voet gelopen kapittelzaal van de Duinenabdij werd gebouwd. Tot 1798 had daar een houten kruis gestaan, *Baaldjes kruus*, dat diende ter markering van de coördinaten van de verzonken kapittelzaal. Zijn een kruis en een plek ter afzondering niet voldoende om stil te staan bij waar het abt Idesbald om te doen was in het kloosterleven?

Dat essentiële is de volgehouden betrachtning een brokje heiligheid in het leven van elke dag te verwerven. Of je dat nu doet terwijl je in een twaalfde-eeuws lijf huist, in een vijftiende-eeuws lichaam woont of in dat van een mens die het derde millennium binnentrad – veel verschil maakt het allemaal niet uit. Welbeschouwd is het een zegen voor de reliekverering dat de echte Sint-Idesbald tot nader order onnaspeurbaar blijft. Nu de teerbemimde abt van de Duinenabdij weer zoek is, beseffen we des te beter

Kapelletje van de zalige Idesbald in Koksijde.
© foto: Harry van Royen.

dat we gelukzaligen nooit hoeven te lokaliseren en evenmin hun skelet dienen te dateren. De krans der eeuwigheid kent plaats noch tijd.

Idesbald gaf ons dit jaar een bijzondere lering. Zijn aansporing bestaat erin het belang dat heiligen en gelukzaligen *in illo tempore* hadden, te actualiseren door vandaag iets van hun heelheid in lijf en leden uit te dragen. Gaat die les ons ter harte, dan vallen wij gelovigen ook niet licht van ons voetstuk.

INFO | Tijdens het internationaal colloquium 'Dead Men Talking', dat plaatsvindt van 21 tot 23 oktober in de abdijhoeve Ten Bogaerde (Koksijde), zullen de volledige onderzoeksresultaten op de archeologische collectie van de voormalige cisterciënzerabdij Ten Duinen worden bekendgemaakt en besproken. Deze wetenschappelijke bijeenkomst over de meer dan duizend graven op het domein van de Duinenabdij, legt de klemtoon op een ruimere benadering van de skeletten en hun funeraire context, alsook op het verhaal dat ze vertellen.

Meer info: www.tenduinen.be.